

AFET HABERCİLİĞİ

KILAVUZU

Ankara Üniversitesi

Gazetecilik Bölümü

AFET HABERCİLİĞİ KILAVUZU

AFET HABERCİLİĞİ KILAVUZU

Çalışma Grubu

Çağrı Kaderoğlu Bulut
Çiler Dursun
Gamze Yücesan Özdemir
Gökhan Bulut
Gül Keçelioğlu

Tasarım

İLEF Gazetecilik Bölümü

Kapak Fotoğrafı

Cemgazi Yoldaş

Katkıda Bulunanlar

Abdülrezak Altun
Ali Murat Vural
Arzu Bayar
Çağrı Kaderoğlu Bulut
Çiler Dursun
Ertan Ezen
Faruk Bildirici
Fevzi Kızılkoyun
Filiz Yıldız
Gamze Yücesan Özdemir
Gökçer Tahincioğlu
Gökhan Bulut
Halil Saç
Haluk Geray
Hasan Sezer Fener
Helin Öztürk
Hıdır Göktaş
Nurcan Gökdemir
Onur Dursun
Ömer Özer
Rıza Özel
Ruhdan Uzun
Senem Büyüktanır
Serdar Özsoy
Süleyman İrvan

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....1

GİRİŞ.....3

AFET HABERCİLĞİ5

Afet Öncesinde.....5

Afet Sırasında.....7

Afet Sonrasında.....13

SONUÇ.....15

Afet Haberciliğinde Bütünsel Yaklaşım15

Kurumsal-Kolektif İşleyiş.....15

Afette Haber Alma Hakkı ve Gazetecinin Toplumsal Sorumluluğu15

Gazetecilerin Çalışma Hakları ve Dayanışma15

Gazetecilik Meslek Örgütlerinin Sorumlulukları16

Dil, Söylem ve Etik.....16

Engeller ve Sınırlılıklar16

Afet Haberciliği İçin Eğitim17

SUNUŞ

Gazetecilik, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından kamuoyunda en çok tartışılan konuların başında yer aldı. Deprem bölgesine giderken yapılması gereken hazırlıklardan haberlerdeki etik ihlallere kadar pek çok başlık geniş kesimler tarafından tartışıldı. Ortaya çıkan eksiklikler ve yapılan yanlışlar, gazeteciliğin bugünkü durumunu çeşitli açılardan bir kez daha masaya yatırma ihtiyacı doğurdu. İLEF Gazetecilik Bölümü, bu ihtiyacın karşılanabilmesine katkı amacıyla Deprem Haberciliği Atölyeleri başlıklı bir toplantılar dizisi düzenledi. 14 Nisan ve 9 Mayıs 2023 tarihlerinde yapılan atölyelere akademisyenlerin yanı sıra deprem bölgesinde görev yapan gazeteciler de katıldı. Bu atölyeler, İLEF Gazetecilik Bölümü'nün öğretim elemanları ve öğrencilerine ne sahipliğinde gazeteciler ve akademisyenleri ağırladı. Atölyelere çeşitli medya kurumlarından deprem bölgesinde görev yapmış dokuz gazeteci ile farklı üniversitelerden on akademisyen katıldı. Atölyelerin ardından afet sürecinde haberciliğin durumuna ilişkin elinizdeki kılavuz hazırlandı.

Gazetecilerin Mesleki Deneyimleri başlıklı ilk atölyenin moderatörlüğünü Dr. Gökhan Bulut, moderatör yardımcılığını ise Arş. Gör. Hasan Sezer Fener ve Arş. Gör. Helin Öztürk üstlendi. *Depremde Gazeteciliğin İşlevi, Deprem Öncesi, Sırası ve Sonrasında Gazetecilik, Depremde Medya ve Kurumsal İlişkiler, Depremde Dijital Medya* konularının tartışıldığı atölyeye şu isimler katıldı: Prof. Dr. Abdülrezak Altun, Dr. Çağrı Kaderoğlu Bulut, Prof. Dr. Çiler Dursun, Ertan Ezen (CNNTürk - Kameraman), Fevzi Kızılkoyun (Hürriyet - Muhabir), Gökçer Tahincioğlu (T24 - Ankara Temsilcisi), Hıdır Göktaş (Medyascope - Ankara Temsilcisi), Nurcan Gökdemir (BirGün - Ankara Temsilcisi), Rıza Özel (Hürriyet - Foto Muhabir), Senem Büyüktanır (Medyascope - Editör), Serdar Özsoy (Serbest Gazeteci).

Haber, Söylem ve Etik başlıklı ikinci atölyenin moderatörlüğünü Prof. Dr. Çiler Dursun, moderatör yardımcılığını ise Arş. Gör. Arzu Bayar ve Arş. Gör. Halil Saç yaptı. *Depremde Haber Değerleri, Depremde Gazeteciliğin Etik Kodları, Deprem Haberlerinde Söylem, Depremde Kavramlar ve Terminoloji* başlıklarının tartışıldığı atölyeye şu isimler katıldı: Prof. Dr. Ali Murat Vural, Gazeteci-Ombudsman Faruk Bildirici, Doç. Dr. Filiz Yıldız, Dr. Gökhan Bulut, Prof. Dr. Onur Dursun, Prof. Dr. Ömer Özer, Prof. Dr. Ruhdan Uzun, Prof. Dr. Süleyman İrvan.

Bu çalışma sürecine deneyim, bilgi ve değerlendirmeleri ile katkı sunan tüm katılımcılara teşekkürlerimizi sunuyor, Afet Haberciliği Kılavuzunun öğrencilere, gazetecilere, kurum yöneticilerine ve konuyla ilgili herkese yararlı olmasını umuyoruz.

GİRİŞ

Kahramanmaraş merkezli (6 Şubat 2023) depremlerde yalnızca deprem bölgesi değil devlet ve medya da enkaz altında kaldı. Bir doğal afetin toplumsal felakete dönüşmesini izledik. Bu süreçte “böyle büyük bir felakete hazırlıklı olunamaz” ifadeleri sıklıkla tekrarlandı. Oysa bu ifadeler kurumların toplumsal sorumluluğunu gölgede bırakır. Gazetecilik de doğal afetlerin toplumsal felakete dönüşmemesi için donanımlı, deneyimli ve hazırlıklı olmalıdır. Buradan hareketle genel olarak afet haberciliğine ve özelinde de deprem haberciliğine dönük bilgi, birikim ve deneyimin aktarılması oldukça önem kazanmaktadır. Elinizdeki *Afet Haberciliği Kılavuzu* da bu amaçla hazırlanmıştır.

Afet haberciliği nasıl ele alınmalıdır? Afet haberciliği yalnızca afet sırasındaki olayları değil afetin öncesini ve sonrasını da kapsayan bir pratik olarak kavranmalıdır. Bu pratik afet bölgesinden aktarılan sıcak haberler kadar afetin nedenlerini, sorumlularını araştırarak ortaya koyan ve toplumsal felaketlerin tekrarlanmaması ya da en az zararla altından kalkılabilmesi için çözüm önerilerini de içeren bir habercilik olmalıdır. Dolayısıyla afet haberciliği, habercilerin gerçekleri saklamak, çarpıtmak, yapılması gereken haberlerden kaçınmak ya da olup bitenleri yüzeysel biçimde sunmak gibi eğilimlerine karşı uyarıcı; gazeteciliğin gereğini yerine getirmeleri konusunda da cesaretlendirici olmalıdır.

Buradan hareketle afet haberciliği konusu *afet öncesi*, *afet sırası* ve *afet sonrası* olarak bölümlendirilebilir. Her bir bölüm diğerleriyle ilişkili fakat özgün gazetecilik bilgilerini, saha deneyimini ve habercilik pratiklerini içermektedir. Tüm bu süreçleri şu başlıklarda değerlendirmek mümkündür:

- a- Afet Haberciliğinde Bütünsel Yaklaşım,
- b- Kurumsal-Kolektif İşleyiş,
- c- Afette Haber Alma Hakkı ve Gazetecinin Toplumsal Sorumluluğu,
- d- Gazetecilerin Çalışma Hakları ve Dayanışma,
- e- Meslek Örgütlerinin Sorumlulukları,
- f- Dil, Söylem ve Etik,
- g- Engeller ve Sınırlılıklar,
- j- Afet Haberciliği İçin Eğitim.

AFET HABERCİLĞİ

Afet Öncesinde

- ▶ Afet bölgesi gazetecilik için zor, tehlikeli ve olağanüstü bir saha olduğu için burada deneyimli gazetecilerin görev alması sağlanmalıdır. Genç gazeteciler de sahada yalnız değil afet haberciliğinde deneyimli gazetecilerle birlikte görev almalıdır.
- ▶ Gazeteci açısından afet bölgesinin coğrafi, yönetsel, kurumsal ve toplumsal yapısıyla ilgili hızlı bir bilgilenme ve hazırlık süreci ihtiyacı olacaktır. Gazetecinin hava şartlarından haber kaynaklarına kadar uzanan bir bilgi envanteri oluşturması gerekir. Bu noktada sahaya giden basın çalışanlarıyla afet bölgesi dışındaki haber merkezlerinin koordinasyonu ve yönlendirmesi, haber merkezlerinde çalışan gazetecilerin koordinasyonu önemlidir.
- ▶ Gazeteciler afet koşullarına fiziksel, düşünsel ve psikolojik olarak hazırlıklı olmalıdır. Fiziksel hazırlık, afet haberciliği için temel düzeyde ilk yardım ve arama-kurtarma eğitimi olarak düşünülebilir. Düşünsel hazırlık mesleki eğitim ve değerler bütününe oluşmuş olmasıdır. Psikolojik hazırlık da afetin zor koşullarına karşı acıya ve fiziksel ortama tanıklık etme konusunda bilgili ve dirençli olmaktır. Gazetecinin fiziksel, düşünsel ve psikolojik dayanıklılığını artıracak bu ön hazırlıklar, gazetecilerin afet alanında yaşayabilecekleri ikincil travmaları da kontrol altına almak açısından kritik önemdedir.
- ▶ Gazetecinin afet zede haline gelmemesi ve haber üretim-aktarım pratiğini sürdürebilmesi için gerekli donanımın önceden hazırlanmış olması önemlidir. Afetin türü, boyutu ve yaygınlığı göz önünde bulundurularak uydu, internet bağlantısı, telefonlar, yedek şarj üniteleri, pil, yakıt, su, dayanıklı yiyecek, hava şartlarına uygun giyecek, uyku tulumu, yağmurluk, portatif tuvalet, hijyen malzemeleri, tıbbi maske gibi malzemeler afet bölgesine giderken sağlanması gereken ihtiyaçlardır. “Gazetecinin afet çantası” olarak düşünülebilecek bu unsurlar kurumda önceden hazır bulundurulmalıdır. Afet ortamına gidecek gazetecilerin ne kadar süreyle orada çalışacaklarına göre bir planlama yapılmalı ve malzemeler buna göre hazırlanmalıdır.
- ▶ Gazetecilerin afet bölgesinde ve koşullarında çok uzun süreler çalışması onların fiziksel, psikolojik ve düşünsel olarak yıpranmalarına yol açacaktır. Bu durum, haberlerin gazetecilik değerlerine ve ilkelerine göre yapılmasını önleyebilir. Bu nedenle dönüşümlü çalışma olanakları sağlanmalıdır.

Afet Sırasında

- ▶ Afet haberciliğinde insan onurunu gözetmek esas olmalı, insana ve acısına saygı duyulmalıdır. Afeti yaşayanların mahremiyetine ve kişisel haklarını ihlal etmemeye özen gösterilmelidir.
- ▶ Reyting ya da tık avcılığı uğruna insani duygu ve değerleri çiğneyen, can kayıplarını salt sayılara indirgeyen, insanı nesneleştiren habercilik pratiklerinden ve anlayışından kaçınılmalıdır.
- ▶ Afet bölgesinde her yer ve her şey potansiyel olarak haber değerine sahiptir ve haberleştirilebilir ancak haber yapılırken kurumsal ve kişisel çıkarlar yerine kamu yararı ve insan sağlığı öncelikli olmalı; afetzedelerin yaşadığı travmayı artıracak haber ve yorumlardan kaçınılmalıdır.
- ▶ Afet haberciliğinde bölgede sürdürülen arama kurtarma çalışmalarını aksatmamaya özen gösterilmelidir. Haber üretimi sırasında kullanılan ses, ışık gibi öğelerin de öncelikli çalışma olan arama-kurtarma faaliyetlerini engellemesine dikkat edilmelidir.
- ▶ Afet bölgesinde insani tutum ve mesleki görevler arasında çelişkiler bulunabilir. Önceliğin haber mi insan hayatı mı olduğu ikilemiyle somut olarak karşılaşılan durumlar ortaya çıkabilir. Gazeteci habercilik ve insan yaşamı ikilemi karşısında kaldığında eğer müdahale edecek görevli yoksa insan yaşamına öncelik vermelidir.
- ▶ Afet haberciliği yalnızca afet bölgesindeki pratiklerle sınırlı değildir. Sahadan haber merkezine gönderilen haberlerin güçlü bir editöryal süreçten geçmesi sağlanmalıdır. Afet bölgesinden bilgi aktarımı, haber üretim sürecinin ve editöryal zincirin kolektif yapısıyla birlikte düşünülmelidir. Bu bakımdan afet bölgesinden üretilecek haberlerde sadece sahadaki değil haber merkezindeki çalışmalar da önemlidir.
- ▶ Afet günlerinde görüntü akışına dayalı bir haberciliğin daha baskın olması anlaşılabilir bir durumdur. Bununla birlikte gazetecinin üç konuda farkındalık sahibi olması önemlidir.

a- Haber neredeyse kameranın orada olması gerekliliği:

Çoğu durumda bu gereklilik tersine işletilmekte, kamera neredeyse haberin orada olduğu gibi bir yanılgı ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir mesleki yanılgıdan uzak durulmalıdır.

Kameralar saatlerce kurtarma noktasına odaklanmamalı, kurtarma operasyonları yarış havasına sokulmamalıdır.

b- Özellikle televizyon muhabirleri afet bölgesinden yaptıkları yayınlarda, haberin öznesi ya da aktörü haline gelecek kadar ön planda olmamalıdır:

Muhabirler kendi deneyimleriyle ilgili anlatımları yalnızca haberi destekleyecek durumlarda katabilirler. Haberin merkezi de öznesi de afeti yaşayanlar olmalıdır. Muhabirler haber sunarken hızlı ve telaşlı hareketlerle aksiyon katmak yerine soğukkanlı davranmalıdır.

c- Yazılı haber geri planda kalmamalıdır:

Özellikle internet mecralarında üretilen yazılı haberler daha kapsamlı ve derinlikli bilgileri kapsamalı; görsel akışa eşlik edecek bir içerik mutlaka sunulmalıdır.

- ▶ Afet sürecinde sosyal medya ile koşul gidene gazeteciliğe temkinli yaklaşılmalıdır. Bireysel içerik üretimiyle gazetecilik arasındaki fark ve mesafeyi gözetmek önemlidir. Ayrıca gazeteciler kişisel hesaplarından yapacakları paylaşımlarda da meslek ilkelerine uymalıdır. Sosyal medyada etkileşim merkezli, sansasyonel sonuçlar yerine nitelikli haberin dolaşıma girmesini sağlayacak bir çaba ortaya konulmalıdır.
- ▶ Afet bölgesinde gazetecilik; fiziksel, duygusal ve psikolojik yorgunlukla başatmayızorunluklar. Zorlu süreçler tanıklık etmek gazetecilerde ikincil travmalara neden olabilir. Bu noktada haber ve medya kurumları, sahadaki gazetecilere uygun profesyonel desteği de ihtiyaç ölçüsünde verecek bir geri plan hazırlığı yapabilmelidir. Öte yandan gazetecilerin tanıklık deneyimlerinin ve ikincil travmalarının afeti doğrudan yaşayanların ihtiyaçlarının ve acılarının önüne geçmemesine dikkat edilmelidir.
- ▶ Afet haberciliği, afet bölgesinden yapılan “olay haberciliği” ile sınırlı kalmamalıdır. Afetin ortaya çıkardığı yıkımın nedenleri, bu süreçteki sorumlular ve yıkımın tekrarlanmaması için ne gibi önlemlerin alınması gerektiği gibi konular da ele alınmalıdır. Dolayısıyla bu süreç yalnızca olay haberciliğini değil afetin öncesinde ve sonrasında yapılacak araştırma-inceleme çalışmalarını, kurul-komisyon takiplerini, mevzuat değişiklikleri gibi durum haberciliği pratiklerini de içerir. Bu bakımdan afet haberciliği olaylar kadar durumları da kapsamalıdır.
- ▶ Afet süreci ve bu süreçteki habercilik pratikleri çoğunlukla kalıplaşmış bir akış izler. Bu akış enkaz, arama-kurtarma, toplu mezarlar, insani yardımlar,

yaşamını kaybedenler ve yaralananların sayıları, insan hikayeleri ve hayatın normale dönmesi şeklinde düşünülebilir. Bu akışın farkında olarak onu aşmaya çalışan eleştirel bir perspektif geliştirilmelidir. Bu akışa fazlasıyla sıkışan habercilik afetin kendiliğinden olağanlaştırılmasına yol açan bir handikabı üretmiş olur.

- ▶ Afet haberciliğinde haber kaynakları oldukça çeşitlendirilmeli, resmi açıklamaların yanı sıra yurttaş bilgilerine, yerel haber kaynaklarının anlatımlarına, arama-kurtarma faaliyeti deneyimlerine ve sivil inisiyatiflerin görüşlerine de özel olarak yer verilmelidir.
- ▶ Afet sırasında habercilik, afetin neden olduğu yıkımın toplumsal ve politik yönlerini öne çıkarmalıdır. Afet süreci trajik bireysel hikayelerle sıkıştırılmamalı, sorumluları açığa çıkarmayı amaçlayan bir nitelik taşımamalıdır. Afet bölgesindeki yas ve acının tekil bireyler üzerinden haberleştirilmesi sürece dönük yalnızca merhamet ve acı hissi üretilmesine neden olur. Oysa yas ve acının toplumsal yönünün ortaya çıkarılması önemlidir. Yaşanan yıkımın dönüştürücü sonuçlara yol açması ancak bu şekilde mümkün olur.
- ▶ Afet haberciliğinde acı pornografisinden ve dramatizasyondan kaçınılmalıdır. Bireysel hikayelerin toplumsal bağlamın önüne geçmesine karşı dikkatli olunmalı, insan öyküleri istismar edilmemelidir. Toplumda “merhamet yorgunluğu” yaratacak habercilikten uzak durulmalıdır. Bunun için haberlerde acıya, afetin nedenleri ve yıkımın sorumluları gibi konularla birlikte dengeli bir biçimde yer verilmelidir.
- ▶ Haberlerde sürekli kişisel acılara odaklanmak ile sürekli mucize kurtuluşlara odaklanmak şeklinde iki uçlu bir gazetecilik pratiğinden kaçınılmalı, bunlar yerine süreçlerin bilgisinin açığa çıkarılması gözetilmelidir. Acılar ve mucize kurtuluşlar haberde değer taşıyarak tüm haberciliğin butür gelişmelerle sıkıştırılması afetin genelliğini ve kayıpların gerçekliğini gölgeleyecektir. Afetzedelerin yaşadığı sorunları gündemde tutmak, bu sorunların toplumsal, siyasal, ekonomik nedenlerini ve sonuçlarını gerçekçi şekilde ortaya koymak temel amaç olmalıdır.
- ▶ Özellikle televizyon yayınlarında, teknik ve kapalı bir uzmanlık diline sıkıştırılmış, anlaşılması zor, toplumun geneline ulaşamayan programlar tercih edilmemelidir. Buna paralel olarak uzman bilgisi magazinleştirilmemeli, uzmanlar gelecekte haber vermesi beklenen kişiler haline getirilmemeli ve ayrıca sahte bilime karşı da farkındalık sahibi olunmalıdır. Haberlerde ve yayınlarda toplumsal bağlama, etkilere ve çözümlere yönelik bilgi üretebilecek farklı alanlardan (psikoloji, sosyoloji, yerel yönetim uzmanları, kent planlamacıları vb.) uzmanlara da yer verilmelidir. Böylelikle okur veya

izleyicilerin afet konusunu yalnızca dar teknik anlatımlarla değil bütün boyutlarıyla kavrayabilmesi için bir olanak yaratılmış olur.

- ▶ Afet haberciliğinde yerel medyanın haber üretim sürecinin devamı sağlanmalıdır. Yerel medyada çalışan gazeteciler ile irtibat gözetilmelidir. Yerel medya çalışanlarının da afetzede olabileceğinden hareketle ihtiyaç duyulan her boyutta dayanışma sağlanmalıdır.
- ▶ Dezenformasyon ve bilgi kirliliğine karşı dikkatli olunmalı, gerçeğe sadakat gözetilmelidir. Doğrulanmamış ve infial yaratabilecek haberler titizlikle ele alınmalıdır.
- ▶ Afet haberciliğinde firmaların, kurumların halkla ilişkiler ve reklam faaliyetlerine karşı dikkatli davranmak, sürecin ticari ya da siyasi yollarla suiistimal edilmesine izin vermemek gerekir. Özel şirketlerin afet bölgesine desteklerinin haberleştirilmesi gereken durumlarda hem şirketin reklamını yapmamış olmaya hem de afet bölgesindeki insanların rencide olmamasına özen gösterilmelidir.
- ▶ Afet haberciliğinde haberin söylemi ve etik ilkeler kritik önemdedir. Etik ilkelere yalnızca gazetecinin sahadaki faaliyetlerinde değil editöryal sürecin tüm aşamalarında başvurulmalı ve bu ilkeler ihlal edilmemelidir. Haberde söylem ve etik tartışması, gazetecilerin mesleki değer ve pratikleriyle bağlantılı somut süreçler olduğundan bu değer ve pratiklerin güçlendirilmesine çalışılmalıdır.
- ▶ Afet haberciliğinde medyanın içinde bulunduğu koşullar haberin ve yayın politikasının da sınırlarını belirler. Bu sınırların sansüre dönüşmesinin önüne mümkün olduğunca geçilebilmesi için medya-sermaye-siyaset ilişkisinin sınırlandırılmasının yanı sıra mesleki ve örgütsel dayanışmanın geliştirilmesi de gerekir.
- ▶ Afet bölgesinde gazeteciler arasında mesleki dayanışma temel bir ihtiyaç halini almaktadır. Gazetecilik rekabetinden mümkün olduğunca uzaklaşılmalı, gazeteciler arası ortak haberleşme ağları kurularak dayanışma ve bilgi akışı güçlendirilmelidir.
- ▶ Gazetecinin çalışma koşulları da (güvencesizlik, uzun çalışma süreleri, basın kartının bulunmaması gibi) gazeteciyi yıpratmakta ve bölgedeki haberlerin sağlıklı şekilde üretimini olumsuz etkilemektedir. Çalışma koşulları kurumsal ya da serbest çalışma biçimlerine göre de değişmektedir. Özgün ve doğru haber üretiminin gerçekleşmesi çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve güçlendirilmesinden geçer. Bunlar devletin ve işverenlerin sorumluluğundadır.

- ▶ Meslek örgütleri özellikle çalıştığı kurumların sağladığı olanaklar kısıtlı olan gazetecilerin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda inisiyatif almalı ve destekler geliştirmelidir. Afet bölgesine gazetecilerin de kullanabileceği elektrik, internet, tuvalet ve dinlenme ihtiyacını karşılayabilecek konteynerlerin ulaştırılması sağlanmalıdır. Bunun için öz kaynakların ayrılmasının yanı sıra kaynak ayırabilecek resmi kurumlarla iletişime geçilmeli, konteynerlerin hazırlanması ve sevk edilmesi için girişimlerde bulunulmalıdır.
- ▶ Meslek örgütleri afet sürecinde gazetecilerin yaşadığı çeşitli engellemelerin aşılması için girişimlerde bulunmalı ve alandaki gazeteciler arasında dayanışma ilişkileri geliştirilmesine önyak olmalıdır.
- ▶ Meslek örgütleri gazetecilere bölgede yaşayabilecekleri sorunlarla ve haber alma hakkına yapılacak müdahalelerle ilgili hukuksal destekler vermelidir. Merkezi ve yerel düzeyde yetkililerle iletişime geçilerek habercilere yönelik engellerin kaldırılması ve gazetecilerin bilgiye erişimine destek verilmesi talep edilmelidir.
- ▶ Fotoğrafyada görüntü çekerken izin alınmalı, izinsiz çekilen görüntülerin yayımına gereken özen gösterilmeli ve afetzedelerden canlandırma yapımaları istenmemelidir.
- ▶ Özellikle televizyon yayınlarındaki görüntüler izleyicilerin psikolojiksarsıntıyaşamasına ve duyarsızlaşmasına neden olacak düzeyde tekrarlanmamalıdır.
- ▶ Çocukların görüntülerinin yayımlanmamasına özen gösterilmeli, yayımlanması zorunlu durumlarda çocuk hakları ilkelerine mutlaka uyulmalıdır.

Afet Sonrasında

- ▶ Afet haberciliğinde fikri takibe çok ihtiyaç duyulmaktadır. Afet bölgesinde yapılan haberlerin fikri takibi asla bırakılmamalıdır. Bölgedeki olgular, süreçler ve aktörlerle ilgili gelişmeler izlenmeye ve haberleştirilmeye devam edilmelidir.
- ▶ Afet haberciliğinde bölgenin durumunun ve yaşanan sorunların gündemden düşmesine izin verilmemelidir. Afet haberciliğinin uzun soluklu olması gerektiği bilinerek bölgedeki gelişmeler, insanlar ve koşullar hakkında topluma bilgi akışı süreklileştirilmelidir.
- ▶ Afet haberciliği afetin nedenleri, meydana gelen yıkımın sorumluları ve afetin yönetimi gibi konularda toplumsal belleği güçlü tutarak sorumluları takip etmeyi de içerir. Gizlenenleri açığa çıkarmak ve tekrar yaşanmaması için neler yapılması gerektiğini vurgulamak esastır.
- ▶ Afet bölgesindeki gazetecinin çalışması sonrasında oluşabilecek fiziksel ve psikolojik sorunlara karşı tedavi ve iyileşme ihtiyaçları ihmal edilmemelidir.

SONUÇ

Bu kılavuzda afet haberciliği; afet öncesi, afet sırası ve afet sonrasındaki haber üretim pratikleri ve gazetecilik deneyimleri çerçevesinde bölümlenmiştir. Afet haberciliği, doğru ve sorumlu haberin üretimini için gazetecinin çokboyutlu bilgi, birikim ve donanımına sahip olmasını gerektirir.

Afet Haberciliğinde Bütünsel Yaklaşım

Afet haberciliği yalnızca afet süreciyle sınırlı olmayan, afet öncesi ve sonrasını da içeren bir bütünlük içinde kavranmalıdır. Afet sırasındaki olaylar kadar afetin yol açtığı yıkımın neden meydana geldiği, bu süreçteki sorumlulukların kime ait olduğu, afet yaşanmadan önce yapılanlar ve yapılmayanlar ile yıkımın tekrarlanmaması için yapılması gerekenler de afet haberciliğinde ele alınmalıdır. Yıkımın boyutlarının bireysel hikayelerle sınırlandırılmaması, afetin sorgulanamaz ya da gerçeküstü bir olay olarak görülmemesi ve sürecin siyasal analizinin yapılabilmesi için böyle bir bütünsel yaklaşıma ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır. “Afete hazırlıklı olunamaz” gibi ifadelerle ya da güç odaklarının, sorumluluklarını görünmez kılacak vedet birleri değersizleştirerek propagandif girişimlerine olanak tanınmamalıdır. Temel yaklaşım afetin bilimsel dayanaklarla anlaşılabilmesi ve kayıpların önlemlerle en aza indirilebileceği olmalıdır.

Kurumsal-Kolektif İşleyiş

Afet haberciliğinde haberciliğin kolektif yapısı ve editöryal süreç her zamankinden daha önemli hale gelmektedir ve burada kopukluk olmamalıdır. Afet sürecindeki kaotik ortamda haberciliğin doğrulama ve sorgulama mekanizmalarının daha ısrarlı işletilmesi oldukça elzemdir. Kolektif işleyiş ve mesleki sorumluluklar, sosyal medyada içerik üretmek ile gazetecilik mesleği arasındaki temel farktır. Serbest gazeteciler bu tür dönemlerde editöryal sorumluluk ve etik ilkeler konusunda her zamankinden daha hassas olmalıdır. Bu noktada haber üretim sürecindeki hiçbir aşama ve kişinin eleştiriden muaf olmadığı da unutulmamalıdır.

Afette Haber Alma Hakkı ve Gazetecinin Toplumsal Sorumluluğu

Afet haberciliği süreci, sorunlar ve sorumlular hakkında yürütülecek kamusal tartışmaların yapılabilmesine de zemin hazırlamalıdır. Halkın haber alma hakkı doğrultusunda tüm kamusal tartışmaları mümkün kılacak bilgi ve haber akışı sağlanmalıdır. Sorgulanamayacak ve konuşulamayacak hiçbir sorun alanı bırakılmamalıdır. Bu süreçte gazetecinin toplumsal sorumluluğu doğru bilgiye erişmeyi ve kamu yararını tüm kısa erimli kişisel ve kurumsal kaygıların üzerinde tutmayı gerekli kılar.

Gazetecilerin Çalışma Hakları ve Dayanışma

Gazetecinin genel çalışma koşulları da (güvencesizlik, uzun çalışma süreleri, basın kartının bulunmaması gibi) gazeteciyi yıpratmakta ve bölgedeki haberlerin

üretim sürecini etkilemektedir. Çalışma koşulları kurumsal ya da serbest çalışma biçimlerine göre de değişmektedir. Özgün ve doğru haber üretiminin gerçekleşmesi çalışma koşullarının güçlendirilmesinden geçer. Bunun halihazırda mümkün olmadığı koşullarda, gazeteciler arasında dayanışmacı pratiklerin rekabetçiliğin yerini alması gerekir. Bu, afet bölgesinin gerçekliğini doğru sunabilmek ve en geniş şekilde duyurabilmek açısından önemlidir.

Gazetecilik Meslek Örgütlerinin Sorumlulukları

Afet haberciliğindeki gazetecilik meslek örgütlerinde bazı sorumluluklar düşmektedir. Meslek örgütleri, kurumsal ve örgütsel kapasitelerini gazeteciler için çok daha hızlı ve kapsamlı bir şekilde harekete geçirecek reflekslere sahip olmalıdır. Özellikle kurumsal gücü ve imkanları zayıf olan gazetecilerin ihtiyaçlarının karşılanması gibi konularda inisiyatif almalı ve destekler geliştirmelidir. Gazetecilerin yaşadığı fiziksel, kurumsal, hukuki ve mesleki her türlü engel karşısında gerekli işbirliklerini hayata geçirmeli ve bunun için girişimlerde bulunmalıdır. Meslek örgütleri afet bölgesindeki yerel medyayla da irtibat halinde olmalıdır.

Dil, Söylem ve Etik

Afet haberciliğinde haberin söylemi ve etik ilkeler hayati önem kazanır. Etik ilkeler yalnızca sahada değil editöryal faaliyetin tüm aşamalarında uygulanmalı ve ihlal edilmemelidir. Haberde söyleme dikkat ederek etik ilkelere uygun davranmak gazetecilerin mesleki değer ve pratiklerinin güçlü olmasıyla da bağlantılıdır. Dolayısıyla bunoktalar güçlendirilmeye çalışılmalıdır. Afet haberciliğindeki kişilerin acılarını seyirlik malzeme haline getirmemek, gereksiz enformasyon yığını üretmemek ve toplumda duygusal yorgunluk sonucu kayıtsızlık yaratmamak temel kaygılar olmalıdır.

Engeller ve Sınırlılıklar

Afet haberciliğinde medyanın içinde bulunduğu koşullar, üretilecek haberlerin ve yayın politikalarının da sınırlarını belirler. Eleştirel haberciliğin giderek aşınması, muhabirlerin bireysel çabaları ile medya kurumlarının stratejik-politik yönelimleri arasındaki çelişkiler ve gazetecilerin farklı boyutlarda güçsüzleşmesi afet haberciliğinin yapısal sınırlarını oluşturur. Bu sınırların sansür dönüşmesinin önüne geçebilecek olan ise bir yandan iktidar-medya ilişkilerinin sınırlandırılması ile bağımsız medya kuruluşlarının güçlenmesi diğer yandan ise mesleki ve örgütsel dayanışma ve inisiyatiflerin geliştirilmesidir.

Gazetecilerin medya endüstrisinin dinamikleri içinde habere konu olan toplumsal aktörlere yönelik bakış açılarının, onları büyük ölçüde nesneleştirici olmasının yarattığı sorunlar da afet haberciliği süreçlerine taşınmakta ve yapılan haberciliği sorunlu kılmaktadır. Afet haberciliğinde gazeteciler insanların haklarının, kişilik bütünlüklerinin ve onurlarının da gözetilmesi gerektiğinin farkında olmalıdır.

Afet Haberciliği İçin Eğitim

Afet dönemlerinde sorumlu ve yararlı bir gazetecilik pratiği retilbilmesi için mesleki deneyimler ile birlikte kurumsal bilginin oluşumu ve aktarımı da gereklidir. Bu bilginin oluşmasında üç adım önemli görünmektedir:

a- İletişim fakültelerinin eğitim programlarının lisans düzeyinde afet haberciliği dersleri eklenmelidir.

b- çalışan gazetecilere afet haberciliği eğitimi verilmelidir.

c- Afet haberciliği bir "alan muhabirliği" olarak örgütlenmeli, bu konuda uzman ve deneyimli gazetecilerin yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

Afet haberciliği habercilerin gerçekleri saklamak, çarpıtmak ve yapılması gereken haberlerden kaçınmak gibi eğilimlerine karşı uyarıcı; afeti doğrudan yaşayan insanların ihtiyaçlarını öncelikli şekilde gözeterek gazeteciliğin gereğini yerine getirmeleri konusunda ise cesaretlendirici olmalıdır.

Afet haberciliği nasıl ele alınmalıdır? Afet haberciliği yalnızca afet sırasındaki olayları değil afetin öncesini ve sonrasını da kapsayan bir pratik olarak kavranmalıdır. Bu pratik afet bölgesinden aktarılan sıcak haberler kadar afetin nedenlerini, sorumlularını araştırarak ortaya koyan ve toplumsal felaketlerin tekrarlanmaması ya da en az zararla altından kalkılabilmesi için çözüm önerilerini de içeren bir habercilik olmalıdır.

Afet haberciliği, habercilerin gerçekleri saklamak, çarpıtmak, yapılması gereken haberlerden kaçınmak ya da olup bitenleri yüzeysel biçimde sunmak gibi eğilimlerine karşı uyarıcı; gazeteciliğin gereğini yerine getirmeleri konusunda da cesaretlendirici olmalıdır.